

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (δεύτερο τμήμα)
της 26ης Μαΐου 2005*

Στην υπόθεση C-132/03,

με αντικείμενο αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 234 ΕΚ, που υπέβαλε το Consiglio di Stato (Ιταλία) με απόφαση της 28ης Ιανουαρίου 2003, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 25 Μαρτίου 2003, στο πλαίσιο της δίκης

Ministero della Salute

κατά

Coordinamento delle associazioni per la difesa dell'ambiente e dei diritti degli utenti e dei consumatori (Codacons),

Federconsumatori,

παρισταμένων των:

Legga delle Cooperative,

* Γλώσσα διαδικασίας: η ιταλική.

Associazione Italiana Industrie Prodotti Alimentari (AIIPA),

Adusbef,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (δεύτερο τμήμα),

συγκείμενο από τους C. W. A. Timmermans (εισηγητή), πρόεδρο τμήματος, C. Gulmann και R. Schintgen, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: P. Léger

γραμματέας: M. Múgica Arzamendi, κύρια υπάλληλος διοικήσεως,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζητήσεως της 9ης Ιουνίου 2004,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

- η *Coordinamento delle associazioni per la difesa dell'ambiente e dei diritti degli utenti e dei consumatori (Codacons)*, εκπροσωπούμενη από τους C. Rienzi και F. Acerboni, avvocati,

- η *Associazione Italiana Industrie Prodotti Alimentari (AIIPA)*, εκπροσωπούμενη από τους G. Ferrari και F. Capelli, avvocati,

- η Ιταλική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον I. M. Braguglia, επικουρούμενο από τον M. Fiorilli, avvocato dello Stato,

- η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, επροσωπούμενη από την I. Martínez del Peral και τον A. Aresu,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 3ης Μαρτίου 2005,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

- 1 Η αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία του άρθρου 2, παράγραφος 2, στοιχείο β', του κανονισμού (ΕΚ) 1139/98 του Συμβουλίου, της 26ης Μαΐου 1998, για την υποχρεωτική αναγραφή στοιχείων, επιπλέον των προβλεπόμενων στην οδηγία 79/112/ΕΟΚ, στην επισήμανση ορισμένων τροφίμων που παράγονται από γενετικώς τροποποιημένους οργανισμούς (ΕΕ L 159, σ. 4), όπως τροποποιήθηκε από τον κανονισμό 49/2000 (ΕΚ) της Επιτροπής, της 10ης Ιανουαρίου 2000 (ΕΕ L 6, σ. 13, στο εξής: κανονισμός 1139/98).

- 2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο διαφοράς μεταξύ της Coordinamento delle associazioni per la difesa dell'ambiente e dei diritti degli utenti e dei consumatori (Codacons) (ένωση σωματείων για την προστασία του περιβάλλοντος και των δικαιωμάτων των χρηστών και των καταναλωτών) (στο εξής: Codacons) και του Ministero della Salute (ιταλικού Υπουργείου Υγείας).

- 3 Η διαφορά αυτή έχει ως αντικείμενο αίτηση ακυρώσεως κατά της αποφάσεως 371 του Υπουργού Υγείας της 31ης Μαΐου 2001, με την οποία θεσπίστηκαν κανόνες για την εφαρμογή της οδηγίας 1999/50/ΕΚ της Επιτροπής, της 25ης Μαΐου 1999, για την τροποποίηση της οδηγίας 91/321/ΕΟΚ σχετικά με τα παρασκευάσματα για βρέφη και τα παρασκευάσματα δεύτερης βρεφικής ηλικίας (GURI αριθ. 241, της 16ης Οκτωβρίου 2001, σ. 4, στο εξής: απόφαση 371/2001). Σύμφωνα με την απόφαση αυτή, η παρουσία γενετικώς τροποποιημένων οργανισμών (στο εξής: ΓΤΟ) η οποία δεν υπερβαίνει το 1% των συστατικών που χρησιμοποιούνται ως βάση των τροφίμων για βρέφη και των παρασκευασμάτων δεύτερης βρεφικής ηλικίας και η οποία οφείλεται σε τυχαία μόλυνση δεν χρειάζεται να αναφέρεται στην επισήμανση των εν λόγω τροφίμων και παρασκευασμάτων.

Το νομικό πλαίσιο

Η κοινοτική νομοθεσία

Η κοινοτική νομοθεσία περί επισημάνσεως των τροφίμων που παράγονται από ΓΤΟ

- 4 Ο κανονισμός 1139/98 προσδιορίζει τις ενδείξεις που πρέπει υποχρεωτικώς να αναφέρονται στην επισήμανση των τροφίμων και των συστατικών τροφίμων που παράγονται από ορισμένους ΓΤΟ.
- 5 Στην τέταρτη αιτιολογική σκέψη του κανονισμού 1139/98 αναφέρεται ότι οι διαφορές μεταξύ των μέτρων που έχουν λάβει ορισμένα κράτη μέλη μέτρα σχετικά με την επισήμανση των τροφίμων και συστατικών τροφίμων που παράγονται από αυτούς τους ΓΤΟ ενδέχεται να παρεμποδίζουν την ελεύθερη διακίνηση των εν λόγω τροφίμων και συστατικών τροφίμων και, επομένως, να έχουν δυσμενείς επιπτώσεις στη λειτουργία της εσωτερικής αγοράς και ότι είναι, συνεπώς, απαραίτητο να θεσπιστούν ενιαίοι κοινοτικοί κανόνες επισημάνσεως για τα συγκεκριμένα προϊόντα.

6 Η πέμπτη και η έκτη αιτιολογική σκέψη του εν λόγω κανονισμού αναφέρουν τα εξής:

«(5) [εκτιμώντας] ότι το άρθρο 8 του κανονισμού (ΕΚ) 258/97 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 27ης Ιανουαρίου 1997, σχετικά με τα νέα τρόφιμα και τα νέα συστατικά τροφίμων (ΕΕ L 42, σ. 1) ορίζει πρόσθετες ειδικές απαιτήσεις επισημάνσης για τη σωστή ενημέρωση του τελικού καταναλωτή ότι οι εν λόγω πρόσθετες ειδικές απαιτήσεις δεν ισχύουν για τα τρόφιμα και τα συστατικά τροφίμων που καταναλώνονται από τον άνθρωπο σε σημαντική έκταση εντός της Κοινότητας πριν από την έναρξη ισχύος του κανονισμού (ΕΚ) 258/97 και, για το λόγο αυτό, δεν θεωρούνται νέα»

(6) ότι, προς αποφυγή στρεβλώσεων του ανταγωνισμού, θα πρέπει να ισχύουν κανόνες επισημάνσης με σκοπό την ενημέρωση του τελικού καταναλωτή βασισμένοι στις ίδιες αρχές τόσο για τα αποτελούμενα ή παραγόμενα από ΓΤΟ τρόφιμα και συστατικά τροφίμων, τα οποία είχαν διατεθεί στην αγορά πριν αρχίσει να ισχύει ο κανονισμός (ΕΚ) 258/97, μετά από χορήγηση σχετικής συγκατάθεσης δυνάμει της οδηγίας 90/220/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 23ης Απριλίου 1990, σχετικά με τα νέα τρόφιμα και τα νέα συστατικά τροφίμων, όσο και για τα τρόφιμα και τα συστατικά τροφίμων που θα διατεθούν στην αγορά μετά την έναρξη ισχύος του εν λόγω κανονισμού».

7 Κατά το άρθρο 1, παράγραφος 1, του κανονισμού 1139/98, ο κανονισμός αυτός εφαρμόζεται στα τρόφιμα και συστατικά τροφίμων που παράγονται από τους εξής ΓΤΟ:

- τους γενετικώς τροποποιημένους σπόρους σόγιας που καλύπτονται από την απόφαση 96/281/ΕΚ της Επιτροπής, της 3ης Απριλίου 1996, σχετικά με τη διάθεση στην αγορά γενετικά τροποποιημένων σπόρων σόγιας (*Glycine max* L.) με αυξημένη ανοχή στο ζιζανιοκτόνο glyphosate, δυνάμει της οδηγίας 90/220 (ΕΕ L 107, σ. 10), και

- τον γενετικώς τροποποιημένο αραβόσιτο που καλύπτεται από την απόφαση 97/98/ΕΚ της Επιτροπής, της 23ης Ιανουαρίου 1997, για τη διάθεση στην αγορά γενετικώς τροποποιημένου αραβοσίτου (*Zea mays L.*) που έχει υποστεί συνδυασμένη τροποποίηση, η οποία τον εφοδιάζει με τις εντομοκτόνες ιδιότητες που προσδίδονται από το γονίδιο κωδικοποίησης της ενδοτοξίνης Βt και με αυξημένη ανοχή του ζιζανιοκτόνου γλυφοσινικού αμμωνίου, δυνάμει της οδηγίας 90/220 (ΕΕ 31, σ. 69).
- 8 Σύμφωνα με το άρθρο 2, παράγραφος 3, του κανονισμού 1139/98, οι εν λόγω κανόνες επισημάνσεως συνίστανται, κατ' ουσίαν, στην προσθήκη της ενδείξεως «παράγεται από γενετικώς τροποποιημένη σόγια» ή «παράγεται από γενετικώς τροποποιημένο αραβόσιτο», αναλόγως της περιπτώσεως.
- 9 Εντούτοις, ο κανονισμός 1139/98 προβλέπει εξαίρεση από τους εν λόγω κανόνες επισημάνσεως στην περίπτωση που η παρουσία υλικού που προέρχεται από τους ως άνω ΓΤΟ είναι τυχαία, υπό τον όρο η παρουσία αυτή να μην υπερβαίνει ένα ανώτατο όριο ή στάθμη ανοχής.
- 10 Σύμφωνα με τη δέκατη τέταρτη αιτιολογική σκέψη του ίδιου κανονισμού, μία τέτοια τυχαία μόλυνση δεν μπορεί να αποκλειστεί. Στην τέταρτη αιτιολογική σκέψη του κανονισμού 49/2000 αναφέρεται ότι η τυχαία πρόσμειξη μπορεί να ανακύψει, για παράδειγμα, κατά τα στάδια της καλλιέργειας, της συγκομιδής, της μεταφοράς, της αποθηκεύσεως και της μεταποιήσεως.
- 11 Έτσι, το άρθρο 2, παράγραφος 2, στοιχείο β', του κανονισμού 1139/98 ορίζει τα εξής:

«Για τα συγκεκριμένα τρόφιμα δεν ισχύουν οι απαιτήσεις ειδικής πρόσθετης επισήμανσης:

[...]

- β) όταν υλικό που έχει παραχθεί από τους [ΓΤΟ] του άρθρου 1, παράγραφος 1, μαζί με τυχόν άλλο υλικό διακινούμενο στην αγορά δυνάμει του κανονισμού (ΕΚ) 258/97 και προερχόμενο από άλλους [ΓΤΟ] απαντά σε συστατικά τροφίμων τους ή σε τρόφιμα ενός μόνο συστατικού σε ποσοστό όχι μεγαλύτερο από 1 % επί ενός εκάστου των συστατικών ή επί προϊόντος που αποτελείται από ένα μόνο συστατικό, αρκεί η παρουσία του εν λόγω υλικού να είναι τυχαία.

Ως απόδειξη του ότι η παρουσία του υλικού είναι τυχαία, οι επιχειρήσεις πρέπει να είναι σε θέση να πείσουν βάσει στοιχείων τις αρμόδιες αρχές ότι έλαβαν τα κατάλληλα μέτρα ώστε να αποφύγουν να χρησιμοποιήσουν ως πηγή γενετικής τροποποιημένους οργανισμούς (ή προϊόντα αυτών) του προηγούμενου εδαφίου.»

- 12 Το άρθρο 8, παράγραφος 1, του κανονισμού 258/97 προβλέπει τα εξής:

«Με την επιφύλαξη των λοιπών απαιτήσεων της κοινοτικής νομοθεσίας για την επισήμανση των τροφίμων, εφαρμόζονται στα τρόφιμα οι ακόλουθες συμπληρωματικές ειδικές απαιτήσεις επισήμανσης, ώστε ο τελικός καταναλωτής να ενημερώνεται:

- α) για κάθε τροφικό χαρακτηριστικό ή ιδιότητα, όπως:

— σύνθεση,

— θρεπτική αξία ή θρεπτική ενέργεια,

— τη χρήση για την οποία περιορίζεται το τρόφιμο,

εφόσον η ιδιότητα ή το χαρακτηριστικό αυτό καθιστούν ένα νέο τρόφιμο ή συστατικό τροφίμου μη ισοδύναμο πλέον με ένα ήδη υπάρχον τρόφιμο ή συστατικό τροφίμου.

Ένα νέο τρόφιμο ή συστατικό τροφίμου θεωρείται μη ισοδύναμο πλέον κατά την έννοια του παρόντος άρθρου εάν η επιστημονική αξιολόγηση, βάσει καταλλήλου αναλύσεως των υφισταμένων δεδομένων, είναι σε θέση να καταδείξει ότι τα αξιολογηθέντα χαρακτηριστικά είναι διαφορετικά σε σύγκριση με ένα συμβατικό τρόφιμο ή συστατικό τροφίμου, έχοντας υπόψη τα αποδεκτά όρια των φυσικών παραλλαγών για τα χαρακτηριστικά αυτά.

Στην περίπτωση αυτή, στην επισήμανση πρέπει να μνημονεύονται τα εν λόγω χαρακτηριστικά ή οι τροποποιημένες ιδιότητες, μαζί με υπόδειξη της μεθόδου βάσει της οποίας ελήφθη το εν λόγω χαρακτηριστικό ή η ιδιότητα·

β) για την παρουσία, στο νέο τρόφιμο ή συστατικό τροφίμου, ουσιών που δεν περιέχονται σε ισοδύναμο υφιστάμενο προϊόν και που ενδέχεται να έχουν επιπτώσεις στην υγεία ορισμένων κατηγοριών πληθυσμού·

γ) για την παρουσία, στο νέο τρόφιμο, ουσιών που δεν περιέχονται στο υφιστάμενο ισοδύναμο προϊόν και οι οποίες γεννούν επιφυλάξεις ηθικής τάξεως·

δ) για την παρουσία [οργανισμού γενετικώς τροποποιημένου] με τεχνικές γενετικής τροποποίησης, ο μη εξαντλητικός κατάλογος των οποίων περιέχεται στο παράρτημα Ι Α, μέρος 1, της οδηγίας 90/220/ΕΟΚ».

- 13 Ο κανονισμός 1139/98 και το άρθρο 8, παράγραφος 1, στοιχείο δ', του κανονισμού 258/97 καταργήθηκαν από τον κανονισμό (ΕΚ) 1829/2003 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 22ας Σεπτεμβρίου 2003, για τα γενετικώς τροποποιημένα τρόφιμα και ζωοτροφές (ΕΕ L 268, σ. 1).
- 14 Ο τελευταίος αυτός κανονισμός, ο οποίος τέθηκε σε ισχύ στις 18 Απριλίου 2004, προβλέπει στα άρθρα του 12 έως 14 ειδικές απαιτήσεις επισημάνσεως εφαρμοζόμενες στα τρόφιμα που περιέχουν ΓΤΟ ή που παράγονται από ΓΤΟ, καθώς και απαλλαγή από τις απαιτήσεις αυτές, για την περίπτωση της τυχαίας προσμίξεως με ΓΤΟ σε ποσοστό που να μην υπερβαίνει το ανώτατο όριο του 0,9 %.

Η γενική κοινοτική νομοθεσία περί επισημάνσεως των τροφίμων

- 15 Στην τρίτη και τέταρτη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας 79/112/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 18ης Δεκεμβρίου 1978, περί προσεγγίσεως των νομοθεσιών των κρατών μελών σχετικά με την επισήμανση και την παρουσίαση των τροφίμων που προορίζονται για τον τελικό καταναλωτή καθώς επίσης και τη διαφήμισή τους (ΕΕ ειδ. έκδ. 03/024, σ. 1), αναφέρονται τα εξής:

«[εκτιμώντας] ότι το αντικείμενο της παρούσας οδηγίας πρέπει να είναι η θέσπιση των κοινοτικών κανόνων, γενικού και οριζοντίου χαρακτήρα, που θα εφαρμόζονται στο σύνολο των τροφίμων που διατίθενται στο εμπόριο·

ότι, τουναντίον, οι κανόνες ειδικού και καθέτου χαρακτήρα που θα αφορούν μόνο μερικά καθορισμένα τρόφιμα πρέπει να θεσπισθούν στο πλαίσιο των διατάξεων που διέπουν τα προϊόντα αυτά».

- 16 Η έκτη αιτιολογική σκέψη της ίδιας οδηγίας αναφέρει τα εξής:

«[εκτιμώντας] ότι κάθε ρύθμιση σχετική με την επισήμανση των τροφίμων πρέπει να βασίζεται, πριν απ' όλα, στην αρχή της πληροφόρησης και της προστασίας των καταναλωτών».

- 17 Το άρθρο 3 της οδηγίας 79/112 περιλαμβάνει εξαντλητικό κατάλογο των ενδείξεων που πρέπει να αναγράφονται υποχρεωτικώς στην επισήμανση των τροφίμων.

- 18 Το άρθρο 4, παράγραφος 2, πρώτο εδάφιο, της ίδιας οδηγίας ορίζει τα εξής:

«Οι κοινοτικές διατάξεις που εφαρμόζονται σε μερικά καθορισμένα τρόφιμα και όχι στα τρόφιμα γενικά μπορούν να προβλέπουν και άλλες υποχρεωτικές ενδείξεις επί πλέον από αυτές που αναγράφονται στο άρθρο 3.»

- 19 Η οδηγία 79/112 καταργήθηκε και αντικαταστάθηκε από την οδηγία 2000/13/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 20ής Μαρτίου 2000 (ΕΕ L 109, σ. 29), που τέθηκε σε ισχύ στις 26 Μαΐου 2000.

Η κοινοτική νομοθεσία περί των τροφίμων που προορίζονται για την ειδική διατροφή των βρεφών και των μικρών παιδιών

- 20 Στη δεύτερη και τρίτη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας 89/398/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 3ης Μαΐου 1989, για την προσέγγιση των νομοθεσιών των κρατών μελών σχετικά με τα τρόφιμα που προορίζονται για ειδική διατροφή (ΕΕ L 186, σ. 27), αναφέρεται ότι η οδηγία αυτή αποτελεί ένα πρώτο στάδιο της άρσεως των εμποδίων στην ελεύθερη κυκλοφορία των τροφίμων που προορίζονται για ειδική διατροφή, τα οποία είναι αποτέλεσμα των διαφορών μεταξύ των εθνικών νομοθεσιών αναφέρεται, επίσης, ότι, στην παρούσα φάση, η προσέγγιση των εθνικών νομοθεσιών που προτείνει η ίδια οδηγία έχει ως αντικείμενο τη διατύπωση ενός κοινού ορισμού, τον καθορισμό μέτρων κατάλληλων για την προστασία του καταναλωτή από τυχόν εξαπάτησή του όσον αφορά τη φύση των εν λόγω προϊόντων, καθώς και τη θέσπιση κανόνων σχετικών με την επισήμανση των προϊόντων αυτών.

- 21 Η τέταρτη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας 89/398 αναφέρει τα εξής:

«εκτιμώντας ότι τα προϊόντα που αναφέρει η παρούσα οδηγία είναι τρόφιμα των οποίων η σύνθεση και παρασκευή πρέπει να έχουν μελετηθεί ειδικά ώστε να ανταποκρίνονται στις ειδικές ανάγκες διατροφής των ατόμων για τα οποία κυρίως προορίζονται: ότι είναι συνεπώς δυνατόν να απαιτηθεί πρόβλεψη παρεκκλίσεων από τις γενικές ή ειδικές διατάξεις που ισχύουν για τα τρόφιμα ώστε να επιτυγχάνεται ο σκοπός της ειδικής διατροφής».

22 Το άρθρο 1, παράγραφος 2, της ίδιας οδηγίας προβλέπει τα εξής:

«α. Τα τρόφιμα που προορίζονται για ειδική διατροφή είναι τρόφιμα τα οποία λόγω της ειδικής σύνθεσής τους ή της ειδικής επεξεργασίας κατά την παρασκευή τους διακρίνονται σαφώς από τα τρόφιμα συνήθους κατανάλωσης, ανταποκρίνονται στο δηλούμενο θρεπτικό προορισμό τους και κατά τη διάθεσή τους στο εμπόριο δηλώνεται ότι επιτελούν τον προορισμό αυτόν.

β. Ως ειδική διατροφή νοείται εκείνη που ανταποκρίνεται στις ειδικές ανάγκες διατροφής:

[...]

ή

iii) υγιών βρεφών ή νηπίων».

23 Σύμφωνα με το άρθρο 4, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, της οδηγίας 89/398, οι ειδικές διατάξεις που ισχύουν για τις ομάδες τροφίμων ειδικής διατροφής οι οποίες αναγράφονται στο παράρτημα I θεσπίζονται με ειδικές οδηγίες. Μεταξύ των ομάδων αυτών περιλαμβάνονται, ιδίως, στο σημείο 1, η ομάδα «παρασκευάσματα για βρέφη», στο σημείο 2, η ομάδα «γάλα για μετά τον απογαλακτισμό και άλλα τρόφιμα της δεύτερης ηλικίας» και, στο σημείο 3, η ομάδα «τροφές για βρέφη».

24 Δυνάμει του άρθρου 4, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, στοιχείο στ', της οδηγίας 89/398, οι ειδικές αυτές οδηγίες μπορούν να περιλαμβάνουν ιδίως διατάξεις σχετικές με την επισήμανση, την παρουσίαση και τη διαφήμιση των προϊόντων που ανήκουν σε κάποια από τις ομάδες τροφίμων του παραρτήματος Ι της οδηγίας αυτής.

25 Το άρθρο 7 της ίδιας οδηγίας ορίζει τα εξής:

«1. Η οδηγία 79/112 [...], όπως τροποποιήθηκε τελευταία από την οδηγία 89/395/ΕΟΚ, εφαρμόζεται στα προϊόντα που αναφέρονται στο άρθρο 1 υπό τις προϋποθέσεις που καθορίζονται παρακάτω.

[...]

3. Η επισήμανση προϊόντων, για τα οποία δεν έχει θεσπιστεί ειδική οδηγία σύμφωνα με το άρθρο 4, πρέπει επίσης να περιλαμβάνει:

[...]

4. Οι ιδιαίτερες απαιτήσεις ως προς την επισήμανση προϊόντων για τα οποία έχει εκδοθεί ειδική οδηγία καθορίζονται με την εν λόγω οδηγία».

26 Δυνάμει του άρθρου 4, παράγραφος 1, της οδηγίας 89/398, εκδόθηκαν, μεταξύ άλλων, η οδηγία 91/321/ΕΟΚ της Επιτροπής, της 14ης Μαΐου 1991, σχετικά με τα παρασκευάσματα για βρέφη και τα παρασκευάσματα δεύτερης βρεφικής ηλικίας (ΕΕ L 175, σ. 35), όπως τροποποιήθηκε από την οδηγία 1999/50/ΕΚ της Επιτροπής,

της 25ης Μαΐου 1999 (ΕΕ L 139, σ. 29, στο εξής: οδηγία 91/321), και η οδηγία 96/5/ΕΚ της Επιτροπής, της 16ης Φεβρουαρίου 1996, για τις μεταποιημένες τροφές με βάση τα δημητριακά και τις παιδικές τροφές για βρέφη και μικρά παιδιά (ΕΕ L 49, σ. 17), όπως τροποποιήθηκε από τις οδηγίες 98/36/ΕΚ της Επιτροπής, της 2ας Ιουνίου 1998 (ΕΕ L 167, σ. 23), και 1999/39/ΕΚ της Επιτροπής, της 6ης Μαΐου 1999 (ΕΕ L 124, σ. 8, στο εξής: οδηγία 96/5).

- 27 Σύμφωνα με το άρθρο 1, παράγραφος 2, στοιχεία α' και β', της οδηγίας 91/321 και το άρθρο 1, παράγραφος 4, της οδηγίας 96/5, ως «βρέφη» νοούνται τα παιδιά ηλικίας κάτω των δώδεκα μηνών και ως «μικρά παιδιά» νοούνται τα παιδιά ηλικίας μεταξύ ενός και τριών ετών.
- 28 Η οδηγία 91/321 θεσπίζει κανόνες σχετικούς με τη σύνθεση και την επισήμανση των παρασκευασμάτων για βρέφη και των παρασκευασμάτων δεύτερης βρεφικής ηλικίας που προορίζονται για υγιή βρέφη, ενώ η οδηγία 96/5 θεσπίζει τους αντίστοιχους κανόνες όσον αφορά τις μεταποιημένες τροφές με βάση τα δημητριακά και των παιδικών τροφών για βρέφη και μικρά παιδιά.

Η εθνική νομοθεσία

- 29 Το άρθρο 3, παράγραφος 2, του προεδρικού διατάγματος 128, της 7ης Απριλίου 1999, περί θεσπίσεως κανόνων εφαρμογής των οδηγιών 96/5 και 98/36/CE για τις μεταποιημένες τροφές με βάση τα δημητριακά και τις παιδικές τροφές για βρέφη και μικρά παιδιά (*GURI* αριθ. 109, της 12ης Μαΐου 1999, σ. 5, στο εξής: διάταγμα 128/1999), ορίζει τα εξής:

«[...] Τα εν λόγω τρόφιμα [...] δεν πρέπει να περιλαμβάνουν κατάλοιπα φυτοφαρμάκων άνω του 0,01 mg/kg και γενετικώς τροποποιημένες ουσίες.»

30 Το άρθρο 4, παράγραφος 1, της απόφασης 500 του Υπουργού Υγείας, της 6ης Απριλίου 1994, περί θεσπίσεως κανόνων εφαρμογής των οδηγιών 91/321/ΕΟΚ της Επιτροπής, της 14ης Μαΐου 1991, σχετικά με τα παρασκευάσματα για βρέφη και τα παρασκευάσματα δεύτερης βρεφικής ηλικίας, και 92/52/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 18ης Ιουνίου 1992, για τα παρασκευάσματα για βρέφη και τα παρασκευάσματα της δεύτερης βρεφικής ηλικίας που προορίζονται για εξαγωγή σε τρίτες χώρες (*GURI* αριθ. 189, της 113ης Αυγούστου 1994, σ. 3, στο εξής: διάταγμα 500/1994), προβλέπει τα εξής:

«Οι βρεφικές τροφές πρέπει να παράγονται από πηγές πρωτεϊνών που ορίζονται στα παραρτήματα της [απόφασης 128/1999] και σύμφωνα με τις προδιαγραφές που περιέχονται σε αυτά, καθώς και από άλλα συστατικά τροφίμων, των οποίων η προσαρμογή στην ειδική διατροφή των βρεφών από τη γέννηση πρέπει να επιβεβαιώνεται από γενικώς αποδεκτά επιστημονικά δεδομένα.»

31 Με την απόφαση 371/2001, προστέθηκε στο άρθρο 4, παράγραφος 1, του διατάγματος 500/1994 η ακόλουθη φράση:

«Σε όλες τις περιπτώσεις, αποκλείεται η χρησιμοποίηση προϊόντων προερχόμενων από [ΓΤΟ], εκτός αν προβλέπεται από τον κανονισμό (ΕΚ) 49/2000.»

Τα πραγματικά περιστατικά της υποθέσεως της κύριας δίκης και το προδικαστικό ερώτημα

32 Με απόφαση της 14ης Μαΐου 2002, το Tribunale amministrativo regionale del Lazio ακύρωσε την απόφαση 371/2001 καθό μέρος προκύπτει από αυτήν ότι η παρουσία ΓΤΟ σε ποσοστά που δεν υπερβαίνουν το 1% των συστατικών που αποτελούν τη βάση βρεφικών τροφών και παρασκευασμάτων της πρώτης βρεφικής ηλικίας, στις περιπτώσεις που έχει προκληθεί από τυχαία μόλυνση, δεν είναι υποχρεωτικό να αναφέρεται στην επισήμανση αυτών των τροφίμων και παρασκευασμάτων.

- 33 Με την απόφαση του ως άνω δικαστηρίου, κρίθηκε, μεταξύ άλλων, ότι η παρέκκλιση από την υποχρέωση επισημάνσεως που προβλέπει η απόφαση 371/2001 είναι αντίθετη στο άρθρο 3, παράγραφος 2, του διατάγματος 128/1999 και ότι δεν επιβάλλεται από τον κανονισμό 49/2000, καθόσον ο τελευταίος δεν εφαρμόζεται στα τρόφιμα για βρέφη και μικρά παιδιά.
- 34 Σύμφωνα με την απόφαση του ίδιου δικαστηρίου, η οδηγία 91/321 έθεσε σε εφαρμογή ειδική νομοθεσία όσον αφορά, μεταξύ άλλων, την επισήμανση των τροφίμων για βρέφη και μικρά παιδιά. Η νομοθεσία αυτή παρεκκλίνει από τη γενική κοινοτική νομοθεσία περί επισημάνσεως των τροφίμων που προβλέπει η οδηγία 79/112 καθόσον επιβάλλει αυστηρότερες υποχρεώσεις απ' ό,τι η γενική αρχή της πλήρους και ορθής ενημερώσεως του καταναλωτή.
- 35 Σύμφωνα με την ίδια απόφαση, η ερμηνεία αυτή επιβάλλεται όχι μόνον από την οικονομία της κοινοτικής νομοθεσίας, αλλά και από την αρχή της προφυλάξεως, η οποία αποτελεί γενική αρχή του κοινοτικού δικαίου και η οποία επιτάσσει την καλύτερη δυνατή ενημέρωση.
- 36 Αντιθέτως, η ίδια δικαστική απόφαση απέρριψε την αίτηση ακυρώσεως κατά το λοιπό μέρος. Έτσι, κρίθηκε ότι η απόφαση 371/2001 είναι νόμιμη καθό μέρος προβλέπει ότι οι βρεφικές τροφές και τα παρασκευάσματα δεύτερης βρεφικής ηλικίας μπορούν να περιέχουν υλικό προερχόμενο από ΓΤΟ σε ποσοστό που να μην υπερβαίνει το 1%.
- 37 Στις 25 Ιουνίου 2002, το Ministero della Salute προσέβαλε την ως άνω απόφαση ενώπιον του Consiglio di Stato και ζήτησε την ακύρωση του κεφαλαίου της με το οποίο ακυρώθηκε η απόφαση 371/2001.

- 38 Το Ministero della Salute ισχυρίστηκε, μεταξύ άλλων, προς στήριξη του ενδίκου μέσου, ότι καμία από τις ειδικές οδηγίες περί τροφίμων για βρέφη και μικρά παιδιά δεν περιλαμβάνει κανόνες σχετικούς με την αναγραφή στην επισήμανση ενδείξεως σχετικής με την τυχαία παρουσία σε τέτοια τρόφιμα υλικού προερχόμενου από ΓΤΟ.
- 39 Κατά το ίδιο υπουργείο, εξ αυτού προκύπτει ότι οι μόνες εφαρμοστέες διατάξεις είναι οι προβλεπόμενες από τον κανονισμό 1139/98, γεγονός που σημαίνει ότι οι διατάξεις αυτές, συμπεριλαμβανομένων των σχετικών με τη στάθμη ανοχής που εισήγαγε ο κανονισμός 49/2000, εφαρμόζονται σε όλα τα τρόφιμα και, επομένως, και στα τρόφιμα που προορίζονται για βρέφη ή για μικρά παιδιά.
- 40 Η Associazione Italiana Industrie Prodotti Alimentari (AIIPA) (ένωση ιταλικών βιομηχανιών τροφίμων) παρενέβη υπέρ του Ministero della Salute.
- 41 Η Codacons, υποστηριζόμενη από τις Adusbef και Federconsumatori που παρενέβησαν υπέρ της, ζήτησε την απόρριψη του ενδίκου μέσου.
- 42 Υπ' αυτές τις συνθήκες, το Consiglio di Stato, κρίνοντας ότι για την επίλυση της διαφοράς της κύριας δίκης ήταν αναγκαία η ερμηνεία του κανονισμού 1139/98, αποφάσισε να αναστείλει τη διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο το ακόλουθο προδικαστικό ερώτημα:

«Πρέπει η διάταξη του άρθρου 2, παράγραφος 2, στοιχείο β', του κανονισμού [...] 1139/98 [...], να εφαρμόζεται και στα τρόφιμα για βρέφη και παιδιά έως τριών ετών και, ειδικότερα, είναι υποχρεωτική ή όχι η αναγραφή στην επισήμανση των προϊόντων αυτών της τυχαίας προσμείξεως με υλικό προερχόμενο από ΓΤΟ σε ποσοστό που δεν υπερβαίνει το 1%;»

Επί του προδικαστικού ερωτήματος

- 43 Με το ερώτημά του, το αιτούν δικαστήριο ζητεί να μάθει, κατ' ουσίαν, αν το άρθρο 2, παράγραφος 2, στοιχείο β', του κανονισμού 1139/98 πρέπει να ερμηνευθεί κατά την έννοια ότι η απαλλαγή, που προβλέπεται στο άρθρο 2, παράγραφοι 1 και 3, του ίδιου κανονισμού, από την υποχρέωση αναγραφής στην επισήμανση των τροφίμων ενδείξεως σχετικής με την παρουσία υλικού προερχόμενου από ορισμένους ΓΤΟ, στην περίπτωση που η παρουσία αυτή οφείλεται σε τυχαία πρόσμειξη και δεν υπερβαίνει το ανώτατο όριο του 1%, εφαρμόζεται και στα τρόφιμα που προορίζονται για την ειδική διατροφή βρεφών και μικρών παιδιών.
- 44 Κατ' αρχάς, επιβάλλεται η υπόμνηση ότι στο αιτούν δικαστήριο απόκειται κατ' αρχήν να προσδιορίζει το περιεχόμενο των προδικαστικών ερωτημάτων που κρίνει ότι πρέπει να υποβάλει στο Δικαστήριο.
- 45 Από τα ανωτέρω προκύπτει ότι το ζήτημα της νομιμότητας του άρθρου 2, παράγραφος 2, στοιχείο β', του κανονισμού 1139/98, που θέτει η Codacons επικουρικώς, ήτοι σε περίπτωση που το Δικαστήριο καταλήξει στο συμπέρασμα ότι η διάταξη αυτή εφαρμόζεται και στην περίπτωση των τροφίμων που προορίζονται για βρέφη ή για μικρά παιδιά, δεν μπορεί να εξεταστεί από το Δικαστήριο, καθόσον υπερβαίνει προδήλως τα όρια του προδικαστικού ερωτήματος που έχει διατυπώσει το αιτούν δικαστήριο.
- 46 Προκειμένου να δοθεί απάντηση στο προδικαστικό ερώτημα, πρέπει οι σχετικές διατάξεις του κανονισμού 1139/98 να εξεταστούν στο πλαίσιο του συνόλου της κοινοτικής νομοθεσίας περί επισήμανσεως των τροφίμων.

- 47 Στη δεύτερη αιτιολογική του σκέψη, ο κανονισμός 1139/98 αναφέρεται στο άρθρο 4, παράγραφος 2, της οδηγίας 79/112, σύμφωνα με το οποίο οι κοινοτικές διατάξεις που εφαρμόζονται σε συγκεκριμένα τρόφιμα, και όχι στα τρόφιμα γενικώς, μπορούν να προβλέπουν την αναγραφή επιπλέον υποχρεωτικών ενδείξεων, πέραν των απαριθμούμενων περιοριστικώς στο άρθρο 3 της εν λόγω οδηγίας.
- 48 Επομένως, ο κανονισμός 1139/98 περιλαμβάνει διατάξεις σχετικές με την επισήμανση, οι οποίες, σύμφωνα με την τέταρτη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας 79/112, έχουν «ειδικό και κάθετο χαρακτήρα» και «αφορούν μόνο μερικά καθορισμένα τρόφιμα».
- 49 Πράγματι, ο κανονισμός 1139/98 εφαρμόζεται μόνο σε μερικά καθορισμένα τρόφιμα, ήτοι μόνο σε αυτά τα οποία προέρχονται εν όλω ή εν μέρει από ορισμένους σπόρους σόγιας ή από ορισμένα είδη αραβοσίτου που έχουν υποστεί γενετική τροποποίηση και που αναφέρονται στο άρθρο 1, παράγραφος 1, του εν λόγω κανονισμού.
- 50 Όσον αφορά την κοινοτική νομοθεσία περί τροφίμων που προορίζονται για ειδική διατροφή, και ειδικότερα για τη διατροφή των βρεφών και των μικρών παιδιών, από το άρθρο 4 της οδηγίας 89/398 προκύπτει ότι στην Επιτροπή απόκειται η θέσπιση ειδικών οδηγιών που να περιλαμβάνουν, μεταξύ άλλων, διατάξεις σχετικές με την επισήμανση, την παρουσίαση και τη διαφήμιση ορισμένων προϊόντων, μεταξύ των οποίων τα παρασκευάσματα για βρέφη, το γάλα για μετά τον απογαλακτισμό και άλλα τρόφιμα της δεύτερης ηλικίας και τα τρόφιμα για βρέφη.
- 51 Έτσι, εκδόθηκαν οι οδηγίες 91/321 και 96/5 που καθορίζουν σχετικούς κανόνες για τη σύνθεση και την επισήμανση, η πρώτη, των παρασκευασμάτων για βρέφη και των παρασκευασμάτων δεύτερης βρεφικής ηλικίας που προορίζονται για υγιή βρέφη και, η δεύτερη, των μεταποιημένων τροφών με βάση τα δημητριακά και των παιδικών τροφών για βρέφη και μικρά παιδιά.

- 52 Επομένως, τίθεται το ερώτημα εάν οι ειδικές απαιτήσεις όσον αφορά την επισήμανση του κανονισμού 1139/98 εφαρμόζονται εξίσου στα τρόφιμα που προορίζονται για την ειδική διατροφή των βρεφών και των μικρών παιδιών και στα οποία αναφέρεται η κοινοτική νομοθεσία που μνημονεύθηκε στις σκέψεις 50 και 51 της παρούσας αποφάσεως.
- 53 Από το άρθρο 7, παράγραφοι 1 και 4, της οδηγίας 89/398, όπως έχει ερμηνευόμενο σύμφωνα με την τέταρτη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας αυτής, προκύπτει ότι διατάξεις περί επισήμανσεως όπως οι προβλεπόμενες από τον κανονισμό 1139/98 εφαρμόζονται κατ' αρχήν στα τρόφιμα που προορίζονται για την ειδική διατροφή στην οποία αναφέρεται η οδηγία αυτή, ήτοι σε αυτά που ανταποκρίνονται στον σκοπό της ειδικής διατροφής ορισμένων κατηγοριών προσώπων, εκτός αν καθίσταται αναγκαία η πρόβλεψη παρεκκλίσεως από τις διατάξεις αυτές, προκειμένου να διασφαλιστεί η επίτευξη του συγκεκριμένου σκοπού ειδικής διατροφής (βλ., υπ' αυτή την έννοια, απόφαση της 16ης Δεκεμβρίου 1999, C-101/98, UDL, Συλλογή 1999, σ. I-8841, σκέψεις 15 και 18).
- 54 Ωστόσο, οι οδηγίες 91/321 και 96/5 δεν περιέχουν ειδικές απαιτήσεις επισήμανσεως σχετικές με την παρουσία υλικού προερχόμενου από ΓΤΟ, οι οποίες να παρεκκλίνουν, όσον αφορά τα τρόφιμα που προορίζονται για βρέφη ή για μικρά παιδιά, από αυτές του κανονισμού 1139/98. Μέχρι σήμερα, δεν θεωρήθηκαν αναγκαίες τέτοιες απαιτήσεις προκειμένου να επιτευχθεί ο σκοπός της ειδικής διατροφής των βρεφών και των μικρών παιδιών.
- 55 Ως εκ τούτου, και δεδομένου ότι καμία αντίθετη ένδειξη δεν απορρέει από τη διατύπωση, το περιεχόμενο ή τον σκοπό του άρθρου 2, παράγραφος 2, στοιχείο β', του κανονισμού 1139/98, η διάταξη αυτή πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι η απαλλαγή που προβλέπει από τις ειδικές απαιτήσεις επισήμανσεως που ο κανονισμός αυτός εισάγει εφαρμόζεται και στα τρόφιμα που προορίζονται για την ειδική διατροφή των βρεφών και των μικρών παιδιών στην οποία αναφέρεται η οδηγία 89/398.

- 56 Η ερμηνεία αυτή δεν μπορεί να αμφισβητηθεί βάσει της αρχής της προφυλάξεως.
- 57 Όπως προκύπτει από την τέταρτη και την έκτη αιτιολογική σκέψη, ο κανονισμός 1139/98 επιδιώκει διττό σκοπό, ήτοι, αφ' ενός, την εξάλειψη των δυνητικών εμποδίων στην ελεύθερη κυκλοφορία προϊόντων που περιέχουν γενετικώς τροποποιημένη σόγια και αραβόσιτο και, αφ' ετέρου, την ενημέρωση του τελικού καταναλωτή (βλ., υπ' αυτή την έννοια, την απόφαση της 12ης Ιουνίου 2003, C-316/01, Glawischnig, Συλλογή 2003, σ. I-5995, σκέψεις 30 και 31).
- 58 Σκοπός του κανονισμού 1139/98 είναι να καταστήσει υποχρεωτική την αναγραφή ορισμένων πρόσθετων πληροφοριών, πέρα από τις πληροφορίες των οποίων η αναγραφή στην επισήμανση είναι ήδη υποχρεωτική δυνάμει της οδηγίας 79/112, η οποία όμως δεν αποτελούσε μέτρο προστασίας του περιβάλλοντος (βλ. προπαρατεθείσα απόφαση Glawischnig, σκέψη 33).
- 59 Η πέμπτη και η έκτη αιτιολογική σκέψη του κανονισμού 1139/98 προβλέπουν, επιπλέον, ότι οι συμπληρωματικές ειδικές απαιτήσεις επισημάνσεως που προβλέπονται από τον κανονισμό αυτόν βασίζονται στις ίδιες αρχές με αυτές στις οποίες βασίζονται οι διατάξεις του άρθρου 8 του κανονισμού 258/97 που αποσκοπούν στην ενημέρωση του τελικού καταναλωτή.
- 60 Εξάλλου, από τις ίδιες αιτιολογικές σκέψεις προκύπτει ότι οι ίδιες απαιτήσεις εφαρμόζονται στα τρόφιμα και συστατικά τροφίμων που συνίστανται σε ΓΤΟ ή που προέρχονται από ΓΤΟ οι οποίοι είχαν διατεθεί στην αγορά πριν αρχίσει να ισχύει ο κανονισμός 258/97, μετά από συγκατάθεση που δόθηκε κατ' εφαρμογήν της οδηγίας 90/220, καθώς και στα τρόφιμα και συστατικά τροφίμων που διατέθηκαν στην αγορά μετά την έναρξη ισχύος του εν λόγω κανονισμού.

- 61 Κατά πάγια νομολογία, η αρχή της προφυλάξεως προϋποθέτει την ύπαρξη αμφιβολιών ως προς τη συνδρομή ή τη σημασία κινδύνων για την υγεία των ατόμων (βλ., υπ' αυτή την έννοια, απόφαση της 9ης Σεπτεμβρίου 2003, C-236/01, Monsanto Agricoltura Italia κ.λπ., Συλλογή 2003, σ. I-8105, σκέψη 111, και την προπαρατεθείσα νομολογία).
- 62 Ωστόσο, η όγδοη αιτιολογική σκέψη του κανονισμού 258/97 αναφέρει ότι οι ειδικές συμπληρωματικές απαιτήσεις επισημάνσεως που προβλέπει ο κανονισμός αυτός αποσκοπούν στο να διασφαλιστεί ότι ο καταναλωτής διαθέτει την αναγκαία ενημέρωση όσον αφορά τα εν λόγω τρόφιμα. Η ίδια αιτιολογική σκέψη προσθέτει ότι τα τρόφιμα αυτά πρέπει να είναι ασφαλή για την υγεία του ανθρώπου και ότι η ασφάλεια αυτή κατοχυρώνεται με τη συμμόρφωση προς τη διαδικασία εγκρίσεως που περιέχεται στην οδηγία 90/220/ΕΟΚ ή/και με την ενιαία διαδικασία αποτιμήσεως που ορίζεται στον κανονισμό αυτό.
- 63 Πράγματι, η διάθεση στην αγορά των ΓΤΟ στους οποίους αναφέρεται ο κανονισμός 1139/98 μπορεί να λάβει χώρα μόνον εάν οι οργανισμοί αυτοί έχουν προηγουμένως εγκριθεί κατόπιν αξιολογήσεως των κινδύνων προκειμένου να διασφαλιστεί, λαμβανομένων υπόψη των σχετικών με την αξιολόγηση αυτή συμπερασμάτων, ότι δεν ενέχουν κινδύνους για τον καταναλωτή. Η αρχή της προφυλάξεως μπορεί να αποτελεί, ενδεχομένως, μέρος μιας τέτοιας διαδικασίας αποφάσεως (βλ., υπ' αυτή την έννοια, προπαρατεθείσα απόφαση Monsanto Agricoltura Italia κ.λπ., σκέψη 133).
- 64 Κατόπιν όλων των ανωτέρω, στο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 2, παράγραφος 2, στοιχείο β', του κανονισμού 1139/98 πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι η εξαίρεση που προβλέπει από την υποχρέωση του άρθρου 2, παράγραφοι 1 και 3, του ίδιου κανονισμού, περί αναγραφής στην επισήμανση των τροφίμων ενδειξέως σχετικής με την παρουσία υλικού προερχόμενου από ορισμένους ΓΤΟ, σε περίπτωση που η παρουσία αυτή οφείλεται σε τυχαία πρόσμειξη και δεν υπερβαίνει το ανώτατο όριο του 1%, εφαρμόζεται και στα τρόφιμα που προορίζονται για την ειδική διατροφή των βρεφών και των μικρών παιδιών.

Επί των δικαστικών εξόδων

65 Δεδομένου ότι η διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (δεύτερο τμήμα) αποφαινεται:

Το άρθρο 2, παράγραφος 2, στοιχείο β', του κανονισμού (ΕΚ) 1139/98 του Συμβουλίου, της 26ης Μαΐου 1998, για την υποχρεωτική αναγραφή στοιχείων, επιπλέον των προβλεπόμενων στην οδηγία 79/112/ΕΟΚ, στην επισήμανση ορισμένων τροφίμων που παράγονται από γενετικώς τροποποιημένους οργανισμούς, όπως τροποποιήθηκε από τον κανονισμό ΕΚ 49/2000 της Επιτροπής, της 10ης Ιανουαρίου 2000, πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι η εξαίρεση που προβλέπει από την υποχρέωση του άρθρου 2, παράγραφοι 1 και 3, του ίδιου κανονισμού, περί αναγραφής στην επισήμανση των τροφίμων ενδείξεως σχετικής με την παρουσία υλικού προερχόμενου από ορισμένους γενετικώς τροποποιημένους οργανισμούς, σε περίπτωση που η παρουσία αυτή οφείλεται σε τυχαία πρόσμειξη και δεν υπερβαίνει το ανώτατο όριο του 1%, εφαρμόζεται και στα τρόφιμα που προορίζονται για την ειδική διατροφή των βρεφών και των μικρών παιδιών.

(υπογραφές)